मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम
दाङ्ग जिल्ला : एक अध्ययन

त्रिभूवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
अन्तर्गत राजनीतिशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनको लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

<u>शोधकर्ता</u>
भेषराज रिजाल
त्रि.वि. रजिष्ट्रेशन नं. ५२८१२-८८
क्याम्पस रोल नं. १ (०६३/०६५)
महेन्द्र बहूमूखी क्याम्पस, दाङ्ग

त्रिभूवन विश्वविद्यालय

TRIBHUVAN UNIVERSITY

राजनीतिशास्त्र विभाग

Department of Political Science

महेन्द्र बहूमूखी क्याम्पस, दाङ्ग

शोध निर्देशकको मन्तब्य

त्रिभूवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत राजनीतिशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर (एम.ए.) तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनको लागि छात्र श्री भेषराज रिजालले **"मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम दाङ्ग जिल्लाः एक अध्ययन"** विषयमा तयार पार्नू भएको यो शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पारिएको हो । ज्यादै गहन अध्ययन र तथ्यपरक ढंगले तयार पारिएको यस शोधपत्रलाई उहाँले बढी अनूसन्धानमुलक बनाउनू भएको छ । प्रस्तूत शोधपत्रले यस विषयमा अध्ययन अनूसन्धान गर्न रुचि राख्ने सबैलाई सघाउ पूऱ्याउने आशा राख्दै यस शोधपत्रको उचित मुल्यांकनका लागि मुल्यांकन समिति समक्ष सिफारिस गर्दछू ।

मितिः २०६६/१२/

————————————

(डा. वीन बहादूर सिंह ओली)

सह-प्राध्यापक

राजनीतिशास्त्र विभाग

महेन्द्र बहूमूखी क्याम्पस, दाङ्ग

त्रिभूवन विश्वविद्यालय

TRIBHUVAN UNIVERSITY

राजनीतिशास्त्र विभाग

Department of Political Science

महेन्द्र बहूमूखी क्याम्पस, दाङ्ग

स्वीकृति पत्र

त्रिभूवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गतका छात्र श्री भेषराज रिजालले **"मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम दाङ्ग जिल्ला: एक अध्ययन"** विषयको प्रस्तूत शोधपत्र राजनीतिशास्त्र विषयको स्नाकोत्तर तह उपाधीको लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मुल्यांकन समिति

१. बाह्य परीक्षक ....

२. शोध निर्देशक ....

(डा. वीन बहादूर सिंह ओली)
(सह–प्राध्यापक)

३. विभागीय प्रमूख ....

(शिवकूमार गौतम)
(सह–प्राध्यापक)

त्रिभूवन विश्वविद्यालय

TRIBHUVAN UNIVERSITY

राजनीतिशास्त्र विभाग

Department of Political Science

महेन्द्र बहूमूखी क्याम्पस, दाङ्ग

अनूसन्धान समिति

____

____

____

प्राक्कथन

नेपालमा निर्वाचनको इतिहास शुरुवात भएदेखि नै कुनैनकुनै रुपवाट मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यको पनि प्रारम्भ भएको पाइन्छ । शुरुका निर्वाचनहरुमा मतदाता नामावली संकलन र प्रयोगलाई निकै सीमित समय, स्रोतसाधन र प्राथमिकता दिने गरेको भएतापनि मतदाता नामावली सम्वन्धी ऐन, २०५२ र नियमावली, २०५२ लागू भएपछि यो कार्यले केही प्राथमिकता पाएको देखिन्छ । निर्वाचनको प्रक्रिया शुरु भएपछि मतदान केन्द्रमा खटिएका कर्मचारीले नै लेखेर तयार गर्ने कार्यबाट प्रारम्भ भएको मतदाता नामावली संकलनको कार्यले निकै फड्को मारेर हाल फोटो र औंला छाप सहितको नामावली तयार गर्ने चरणसम्म आइपुगेको छ । मतदाता नामावलीलाई शुद्ध, सही र यथार्थ बनाउन सकेमा निर्वाचन निष्पक्ष, स्वतन्त्र, भयमुक्त र विश्वसनीय हुने हुँदा नामावलीलाई बढी शुद्ध र यथार्थ बनाउनमा निर्वाचन आयोग लगायत सम्बन्धित सवै सरोकारवालाहरु लाग्नु पर्ने देखिन्छ ।

निर्वाचन र मतदाता नामावली सम्वन्धी विभिन्न पक्षहरुलाई दाङ जिल्लाको सन्दर्भमा विश्लेषण गरी त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत राजनीतिशास्त्रतर्फको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको निर्धारित पाठ्यक्रम बमोजिम यो शोधपत्र तयार गरेको छु ।

यस शोधमा दाङ्ग जिल्लाको सन्दर्भमा अध्ययन अनुसन्धान गरी समग्र मतदाता नामावली र मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रमको प्रभावकारीताका साथै यसका समस्या र समाधानका उपायहरुका बारेमा खोज गर्ने जमर्को गरिएको छ ।

प्रस्तुत विषयको शोधका लागि हार्दिकतापूर्वक मार्गदर्शन गर्नु हुने शोध निर्देशक गुरु एवं महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस दाङ्गका सह-प्राध्यापक डा. वीन बहादुर ओलीज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यसैगरी शोधपत्र तयार गर्नमा महत्वपूर्ण स्रोत सामग्री र तथ्यांकहरु उपलब्ध गराई दिने सरकारी कार्यालयहरु क्रमशः जिल्ला तथ्यांक कार्यालय दाङ्ग, जिल्ला निर्वाचन कार्यालय दाङ्ग, जिल्ला विकास समितिको कार्यालय दाङ्ग, जिल्ला शिक्षा कार्यालय दाङ्ग, जिल्ला जनस्वास्थ्य कार्यालय दाङ्ग, मौसम तथा जलवायु केन्द्र दाङ्गप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । अध्ययनका सिलसिलामा अन्तर्वार्ताका साथै प्रश्नावली भरेर सहयोग गर्नुहुने दाङ्ग जिल्लास्थित विभिन्न राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिज्यूहरु, निर्वाचन तथा मतदाता नामावली संकलन कार्यमा अनुभवी कर्मचारीहरु र सर्वसाधारण मतदाताहरु पनि धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । यस शोधलाई आवश्यक सल्लाह सुझाव दिई सहयोग गर्नुहुने महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पसका क्याम्पस प्रमुख राजेन्द्र कुमार श्रेष्ठज्यू, गुरुहरु शिवकुमार गौतमज्यू, डा. राधा शाहज्यू र रेवतिरमण भट्टराईज्यूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्रलाई अति

लगनशीलताका साथ टाइप गरी सहयोग गर्नुहुने विमल गौतमज्यू र सेनराज हमालज्यूलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोधकर्ता

भेषराज रिजाल
पिठौली ४, नवलपरासी

विषय सूची

अध्याय एक

१.मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम

दाङ्ग जिल्ला : एक अध्ययन १-१३

१. परिचय
२. समस्याको पहिचान
३. अध्ययनको उद्देश्य
४. अध्ययनको महत्व
५. परिकल्पना
६. पूर्व साहित्य समीक्षा
७. अध्ययनको सीमा
८. अध्ययन विधि
९.अध्ययनको ढाँचा

अध्याय दुई

२.प्रतिनिधित्व, निर्वाचन प्रणाली र मताधिकार सम्बन्धी सैद्धान्तिक अध्ययन १४-३८

१. प्रतिनिधित्व
२. निर्वाचन
३. निर्वाचन प्रणाली
४.निर्वाचन प्रणाली निर्धारणमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु
५. मताधिकार

अध्याय तीन

३. दाङ्ग जिल्लाको संक्षिप्त परिचय **३९-५५**

१. दाङ्ग जिल्लाको ऐतिहासिक रुपरेखा
२. राजनितिक विभाजन
३. दाङ्ग जिल्लाको भौगोलिक अवस्थिति
४. धरातलीय स्वरुप
५. हावापानी, बनस्पती र बन्यजन्तु
६. धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, ताल र व्यापारिक महत्वका स्थानहरु
७. जनसंख्या

८. यातायातको अवस्था
९. शैक्षिक स्थिति
१०. आर्थिक अवस्था
११. सामाजिक अवस्था
१२. स्वास्थ्यको अवस्था
१३. सूचना तथा सञ्चारको स्थिति

अध्याय चार

४.नेपालमा निर्वाचन र मतदाता नामावली सम्बन्धी संवैधानिक एवं कानूनी व्यवस्था ..५६-७३

१. नेपालमा निर्वाचन तथा मतदाता नामावली सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था र
विकासक्रम
२. नेपालमा निर्वाचन तथा मतदाता नामावली सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था

अध्याय पाँच

५.दाङ्ग जिल्लामा मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम ..७४-१०१

१. मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक प्रकृया
२. मतदाता शिक्षा
३. नेपालमा निर्वाचन र मतदाता नामावलीको स्थिति
४. दाङ्ग जिल्लामा निर्वाचन र मतदाता नामावलीको अध्ययन

अध्याय छ

६. मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम र नामावलीसम्बन्धी प्रश्नावलीबाट प्राप्त उत्तरहरुको विश्लेषणात्मक अध्ययन १०२-१०९

अध्याय सात

७. मतदाता नामावली संकलन तथा अद्यावधिक कार्यक्रम र मतदाता नामावलीका

समस्याहरु **११०-११९**

१. समस्याहरु

२. समाधानका उपायहरु

अध्याय आठ

८. सारांश, निष्कर्ष र सुझावहरु **१२०-१२३**

१. सारांश

२. निष्कर्ष

३. सुझावहरु

अनुसूचीहरु .... i-xxix

सन्दर्भ सामग्री